

Ο λόρδος Κάρναρβον, η Έβι και ο Χάουαρντ Κάρτερ, έξω από τον τάφο του Τουταγχαμών, 1922.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τον Νοέμβριο του 1922, τραβήχτηκε έξω από τον τάφο του Τουταγχαμών μια φωτογραφία που δείχνει δύο άντρες ντυμένους με κοστούμια, γιλέκα και παπιγιόν και καπέλα με ταινία. Δίπλα τους, στέκεται μια νέα γυναίκα φορώντας ζακέτα με χαμηλή μέση, σκούρο καπέλο και χαμηλοτάκουνα παπούτσια με κορδόνια – και η γυναίκα αυτή με συναρπάζει. Η ιστορία που λέγεται συνήθως για την ανακάλυψη του τάφου αφορά τη συνεργασία του αρχαιολόγου Χάουαρντ Κάρτερ και του χορηγού του, του λόρδου Κάρναρβον. Όμως εκεί βρισκόταν και η λαίδη Έβελιν Χέρμπερτ. Της ανήκει λοιπόν μια θέση στις δέλτους της Ιστορίας.

Η έκνομη είσοδος αυτής της τριάδας στον τάφο πριν από το επίσημο άνοιγμά του είναι πια γνωστή τοις πάσι. Η Έβι είπε στον θείο της Μέρβιν Χέρμπερτ τι είχαν κάνει, κι εκείνος το κατέγραψε στο ημερολόγιό του, που είναι διαθέσιμο στα αρχεία του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Η ίδια, άλλωστε, έγραψε αργότερα στον Χάουαρντ Κάρτερ: «Ποτέ δεν θα μπορέσω να σε ευχαριστήσω αρκετά, που με άφησες να μπω στην επικράτειά του. Ήταν η μεγαλύτερη στιγμή της ζωής μου».

Χρησιμοποίησα περιγραφές της «διάρρηξής τους» από διάφορες πηγές. Ορισμένες λένε πως ήταν εκεί και ο Πέκι Κάλεντερ, αλλά ήταν πολύ μεγαλόσωμος για να χωρέσει στην τρύπα. Μπήκε όμως πρώτη η Έβι; Σύμφωνα με την περιγραφή του Τόμας Χόβιγκ, διευθυντή του Μουσείου Μετροπόλιταν, ήταν όντως η πρώτη. Το ελπίζω.

Τα βιβλία της Ιστορίας μάς λένε ελάχιστα για την Έβι, πέρα από τα ξερά γεγονότα. Ο μυθιστορηματικός χαρακτήρας που δημιουργήσα βασίζεται στη γεμάτη ζωή γυναίκα που βλέπουμε στις φωτογραφίες, οι οποίες διατίθενται στο διαδίκτυο, και σε αφηγήσεις των συγχρόνων της για το πόσο δημοφιλής ήταν. Χρειάζονταν κότσια για να συρθεί κάποιος μέσα στον τάφο τον Νοέμβρη του 1922, ιδίως αν αυτός ο κάποιος ήταν μια κοπέλα που οι εμπειρίες της από τον κόσμο περιοριζόνταν στην προνομιούχα ανατροφή της στο κάστρο Χάικλιρ και σε άλλη μια οικογενειακή κατοικία, στο Μπρέτμπι Παρκ. Ο σερ Άλαν Γκάρντνερ την είχε αποκαλέσει «ένα υπέροχο κοριτσάκι όλο κουράγιο και κοινή λογική, αφοσιωμένο στον πατέρα του». Ο χαρακτηρισμός

ταιριάζει απόλυτα με όσα έμαθα γι' αυτήν. Ήταν άνθρωπος φιλικός και γενναίος ταυτόχρονα – συνδυασμός που σε κερδίζει.

Ξέρουμε ότι η Έβι γνώρισε τον Μπρογκρέιβ στη χριστουγεννιάτικη γιορτή του Διοικητηρίου στο Κάιρο το 1919, ότι ο αδελφός του πέθανε στον πόλεμο, και ότι ο Μπρογκρέιβ υπηρέτησε στο Σώμα της Φρουράς. Γιατί δεν παντρεύτηκαν μέχρι τον Οκτώβρη του 1923; Εγώ σκαρφίστηκα την ιστορία ενός άντρα σημαδεμένου από τις εμπειρίες του στον πόλεμο, πράγμα που μπορεί κάπως να αληθεύει, επειδή τα ψυχολογικά τραύματα ήταν κάτι συνηθισμένο μετά τον πόλεμο.

Δεν πίστεψα ποτέ τις φήμες που μεγαλοποιούνται σε κάποια πρόσφατα τηλεοπτικά προγράμματα, ότι η Έβι είχε ρομαντική σχέση με τον Χάουαρντ Κάρτερ. Απλούστατα δεν μοιάζουν αληθινές. Η Έβι τον γνώριζε από τότε που ήταν έξι χρόνων, και εκείνος ήταν φίλος του πατέρα της. Δεν ήταν ένας γοητευτικός γυναικάς, αλλά ένα οξύθυμο γεροντοπαλίκαρα, που είχε αφιερώσει τη ζωή του στην αιγυπτιολογία. Κάποιες φορές, αναφέρεται ως απόδειξη της ρομαντικής σχέσης τους ένα γράμμα που του έστειλε τη δεύτερη ημέρα των Χριστουγέννων του 1922, κυρίως επειδή εκεί τον αποκαλεί «αγαπητέ μου» και στο τέλος γράφει «διψάω να επιστρέψω κοντά σου», και υπογράφει «Με όλη μου την αγάπη». Για μένα, το ύφος αυτό υποδηλώνει έναν ξέπνοο ενθουσιασμό μάλλον, παρά πάθος. Ο Άρθουρ Μέις την αποκάλεσε «μάγκα», όπως ήταν πολλοί νέοι τη δεκαετία του 1920. Τα γλυκόλογα της έρχονταν εύκολα.

Υπάρχουν δυο βασικές πηγές πληροφοριών για την οικογένεια. Η λαίδη Φιόνα Κάρναρβον, σύζυγος του σημερινού κόμη Κάρναρβον, έχει γράψει μερικά βιβλία, όπως το *Lady Almina and the Real Downton Abbey* [Η Λαίδη Αλμίνια και το αληθινό Ντάουντον Άμπεϊ] (2011) και το *Lady Catherine and the Real Downton Abbey* [Η Λαίδη Κάθριν και το αληθινό Ντάουντον Άμπεϊ] (2013). Τα βιβλία αυτά βρίθουν από ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες για τη ζωή στο επιβλητικό μέγαρο που χρησίμευσε ως σκηνικό για τη δημοφιλή σειρά, αλλά παραβλέπουν τα σκάνδαλα και τις τραγωδίες, και δεν αναφέρουν τις οικογενειακές ρήξεις μετά τον θάνατο του λόρδου Κάρναρβον.

Ο απόμαχος δημόσιος υπάλληλος Ουίλιαμ Κρος, ειδικός στη γενεαλογία, έχει γράψει βιβλία για την οικογένεια, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το *The Life and Secrets of Almina Carnarvon* [Η ζωή και τα μυστικά της Αλμίνια Κάρναρβον] (2016). Στα βιβλία του υπάρχει πλούτος πληροφοριών, και δεν είναι όλες κολακευτικές. Από τον Ουίλιαμ Κρος έμαθα ότι ο Πόρτσι διαπληκτίστηκε για οικονομικά θέματα με την Αλμίνια μετά τον θάνατο του λόρδου Κάρναρβον και είχε εξοργιστεί με τον εσπευσμένο δεύτερο γάμο της μητέρας του. Επίσης, η Αλμίνια δεν είχε παραστεί στη βάφτιση κανενός από τα παιδιά του, γεγονός που επιβεβαιώνεται από φωτογραφίες. Έμαθα ότι η Έβι είχε δύσκολη εγκυμοσύνη και ότι ο Μπρογκκρέιβ διέκοψε τις σχέσεις του με την Αλμίνια εκείνη την εποχή, ενώ η Έβι προσπαθούσε να κάνει τον ειρηνοποιό της οικογένειας. Έμαθα και για το τροχαίο ατύχημα της Έβι τον Ιούλιο του

1935, και ότι έπειτα από αυτό πάθαινε επαναλαμβανόμενα εγκεφαλικά, μέχρι τον θάνατό της στις 31 Ιανουαρίου 1980.

Ο Ουίλιαμ Κρος διατυπώνει την άποψη ότι ο Κάρτερ και ο Κάρναρβον μπορεί να ήταν γκέι, και ότι η σχέση τους ίσως να ήταν μια «ρομαντική φιλία». Αν αληθεύει αυτό, ενδεχομένως να ρίξει ένα νέο φως στον καβγά τους προς το τέλος της ζωής του λόρδου Κάρναρβον, και το απολογητικό γράμμα που έστειλε στη συνέχεια στον Κάρτερ. Ο Χ. Β. Ουίνστον αναφέρει στο βιβλίο του *Howard Carter and the Discovery of the Tomb of Tutankhamun* [Ο Χάουαρντ Κάρτερ και η ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών] (2008) ότι ανάμεσα στο προσωπικό του Βρετανικού Μουσείου κυκλοφορούσαν ψίθυροι ότι ο Κάρτερ μπορεί να ήταν «τύπος Όσκαρ Ουάιλντ». (Ο Όσκαρ Ουάιλντ καταδικάστηκε το 1895 σε δύο χρόνια καταναγκαστικά έργα για «προσβολή της δημοσίας αιδούς».)

Καθώς αφηγούμαι την ιστορία μου από τη σκοπιά της Έβι και του Μπρογκρέιβ, δεν υπήρξε ανάγκη να διερευνήσω αυτή τη φήμη, μια που κανείς από τους δύο μάλλον δεν μπορούσε να γνωρίζει αν ο πατέρας της Έβι και ο Χάουαρντ Κάρτερ κατέπνιγαν την πραγματική σεξουαλική τους ταυτότητα. Ο λόρδος Κάρναρβον έμενε για μεγάλα διαστήματα στο Κάστρο Κάρτερ, αλλά είναι αδιανόητο να μοιράζονταν το ίδιο κρεβάτι οι δυο τους, επειδή οι νεαροί Αιγύπτιοι υπηρέτες του Χάουαρντ θα τους ανακάλυπταν, και το ρίσκο θα ήταν πολύ μεγάλο. Νομίζω ότι ήταν δύο αγαπημένοι φίλοι με πολλά κοινά ενδιαφέροντα. Η ψυ-

χρότητα στον γάμο του λόρδου και της λαίδης Κάρναρβον εξηγείται εύκολα από την απόκλιση στα ενδιαφέροντα και τις προσωπικότητές τους, καθώς και από το γεγονός ότι επρόκειτο για έναν γάμο που κανονίστηκε για λόγους συμφέροντος μάλλον, παρά έρωτα. Και αν όντως εκείνος ήταν γκέι και δεν μπορούσε να ζήσει ως τέτοιος, προστίθεται ένα ακόμη τραγικό βαρίδι.

Η Αλμίνα ήταν μια λιλιπούτεια χαρισματική προσωπικότητα, μια γυναίκα με ισχυρή γνώμη, που το 1910 έκανε προεκλογική εκστρατεία κατά των Φιλελευθέρων, οργάνωσε πολυτελείς γιορτές στα διάφορα σπίτια της, δημιούργησε δικό της νοσοκομείο τον καιρό του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και μετά τον πόλεμο συνέχισε τη λειτουργία του με πελατεία τους αριστοκράτες φίλους της. Κατάφερε να στήσει μια καριέρα που την ικανοποιούσε, σε μια εποχή κατά την οποία οι γυναίκες της τάξης της δεν εργάζονταν, παρόλο που το νοσοκομείο της το χρηματοδοτούσε πάντα η κληρονομιά που είχε από τον Ρότσιλντ, και δεν της άφησε ποτέ κέρδη. Όπως αφήνω να εννοηθεί στο μυθιστόρημα, μπορεί να βοηθούσε κορίτσια που αντιμετώπιζαν προβλήματα: Ο ανιψιός της, ο συγγραφέας Ίβλιν Γουό, ανέφερε το νοσοκομείο ως «το εκτρωσάδικο της Αλμίνα».

Δύσκολα μπορούμε να την κατηγορήσουμε επειδή ξαναπαντρεύτηκε οκτώ μήνες μετά τον θάνατο του λόρδου Κάρναρβον, τον οποίο δεν αγάπησε ποτέ, αλλά η δικαστική της διαμάχη με την Ντόροθι Ντένιστον δεν ήταν παρά μια απερισκεψία. Το γεγονός ότι ο ίδιος της ο γιος την ανάγκασε να κηρύξει πτώχευση πρέπει να αποτέλεσε σοβαρό

πλήγμα για μια γυναίκα που έδινε τόση σημασία στην κοινωνική της θέση: Έπειτα από αυτό, πολλοί αριστοκράτες φίλοι της δεν τη δέχονταν στα σπίτια τους. Γενικά, η Αλμίνα πρέπει να ήταν πολύ ισχυρός χαρακτήρας, αλλά μάλλον δεν ήταν εύκολη ως μητέρα. Γι' αυτό, περιποιεί μεγάλη τιμή στην Έβι το ότι διατήρησε φιλικές σχέσεις μαζί της μέχρι τον θάνατό της μητέρας της το 1969, και γευμάτιζαν συχνά μαζί στο Ριτζ.

Ο Μπογκρέιβ ήταν βουλευτής των Συντηρητικών από το 1931 έως το 1945, και πρόεδρος της Pyrotanax Ltd. από το 1936 έως το 1962. Τροποποίησα ελαφρώς τις χρονολογίες, και τον έβαλα να ξεκινά την εταιρεία του με τα χάλκινα καλώδια τη δεκαετία του 1920. Ποιητική αδειά, ας πούμε.

Επίσης, άλλαξα τη χρονολογία που βρέθηκαν σε ντουλάπια του Χάικλιρ αιγυπτιακά αντικείμενα. Αυτό έγινε το 1988, περισσότερα από οκτώ χρόνια μετά τον θάνατο της Έβι, αλλά δεν μπόρεσα να αντισταθώ στον πειρασμό να τη βάλω να είναι παρούσα στο γεγονός.

Σε ποιον ανήκουν τα αρχαιολογικά ευρήματα;

Στον 21ο αιώνα, θεωρούμε αυτονόητο ότι σημαντικά αρχαιολογικά τεχνουργήματα πρέπει να ανήκουν στη χώρα στην οποία βρέθηκαν, καθώς αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Μπορεί να απολαμβάνουμε να βλέπουμε στα μουσεία μας θησαυρούς από διάφορα έθνη

και πολιτισμούς, αλλά είναι δύσκολο να δικαιολογήσουμε την παρουσία τους αν έχουν διαρπαγεί από αποικιοκράτες προγόνους μας. Διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις εκφράστηκαν δυναμικά απαιτώντας από το Βρετανικό Μουσείο την επιστροφή των γλυπτών που ο έβδομος κόμης του Έλγιν απέσπασε από τον Παρθενώνα μεταξύ 1801 και 1812. Τα ίδια επιχειρήματα ισχύουν και για τις αιγυπτιακές αρχαιότητες και εκείνες πολλών άλλων εθνών που στεγάζονται σε μουσεία ξένων χωρών. Όμως, όπως αναφέρεται και στο παρόν έργο, τα πράγματα ήταν λιγότερο ξεκάθαρα τον δέκατο ένατο αιώνα και στις αρχές του εικοστού, όταν και πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές σε πολλούς σημαντικούς αρχαιολογικούς τόπους.

Ο Ερρίκος Σλίμαν ανακάλυψε άφθονα χρυσά αντικείμενα κατά τις ανασκαφές που πραγματοποίησε στην Τροία στα 1871-1873, και πίστεψε πως ήταν ο αρχαίος «θησαυρός του Πρίαμου» που αναφέρεται στα ομηρικά έπη. Θεώρησε λοιπόν πως ο ευρών αμειψήσεται και τα έβγαλε λαθραία από την Τουρκία, αλλά η κλοπή του ανακαλύφθηκε όταν η σύζυγός του φόρεσε μερικά από εκείνα τα κοσμήματα σε μια κοσμική συγκέντρωση. Μουσεία του Βερολίνου αγόρασαν το μεγαλύτερο μέρος του θησαυρού, που όμως τον άρπαξε ο Κόκκινος Στρατός όταν κατέλαβε την πόλη το 1945, και τώρα εκτίθεται στο Μουσείο Πούσκιν στη Μόσχα, όπου και θα παραμείνει, κατά πάσα πιθανότητα.

Ο Σλίμαν εργάστηκε μερικές δεκαετίες πριν από τον Κάρτερ, αλλά την ίδια περίοδο που ο δεύτερος συνέτασσε τον κατάλογο των ευρημάτων του τάφου του Τουταγχαμών,

ο σερ Τσαρλς Γούλεϊ έκανε ανασκαφές (από το 1922 ως το 1934) στους Βασιλικούς Τάφους της Ουρ, στο σημερινό Ιράκ. Ο Γούλεϊ ανακάλυψε δεκαέξι βασιλικούς τάφους γεμάτους υπέροχα χρυσά κοσμήματα, μουσικά όργανα, όπλα και φυλαχτά κατασκευασμένα πριν από περισσότερα από τέσσερις χιλιάδες χρόνια. Μεγάλο μέρος αυτών των θησαυρών κατέληξε στο Βρετανικό Μουσείο ή στο Μουσείο Αρχαιολογίας και Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου της Πενσιλβάνια, καθώς αυτά είχαν χρηματοδοτήσει την ανασκαφή. Η πρακτική αυτή ήταν απλώς αποδεκτή εκείνη την εποχή.

Αναμφίβολα, ο Χάουαρντ Κάρτερ πήρε πολλά αντικείμενα από τον τάφο του Τουταγχαμών. Υπάρχει μια αναφορά σύμφωνα με την οποία, σε μια γιορτή που οργανώθηκε εκεί τον Δεκέμβρη του 1922, ο Κάρτερ χάριζε ενθύμια στους καλεσμένους. Προς υπεράσπισή του, βέβαια, πίστευε ότι, σύμφωνα με τους όρους του παραχωρητηρίου που είχε διαπραγματευτεί, ο λόρδος Κάρναρβον θα έπαιρνε ένα μέρος των ευρημάτων. Με την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου από τη βρετανική κυριαρχία, τον Φεβρουάριο του 1922, η κατάσταση περιπλέχθηκε, αλλά το παραχωρητήριο παρέμεινε σε ισχύ. Ωστόσο, το 1924, αιγυπτιακό δικαστήριο αποφάσισε ότι ο Κάρτερ είχε παραβεί τους όρους της παραχώρησης όταν σφράγισε τον τάφο, εν μέσω μιας αναταραχής που ξέσπασε για το αν επιτρεπόταν στις συζύγους των επισήμων να τον επισκέπτονται. Του απέκλεισαν λοιπόν την είσοδο στην ανασκαφή κι ο Κάρτερ αναγκάστηκε να επαναδιαπραγματευτεί την παραχώρηση για να μπορέσει

να επιστρέψει τον επόμενο χρόνο. Με βάση τη νέα συμφωνία, οι Αιγύπτιοι αποκτούσαν το δικαίωμα για όλο το περιεχόμενο του τάφου, και στην Αλμίνια δόθηκαν 36.000 λίρες περίπου, έναντι της επένδυσης που είχαν κάνει εκείνη και ο μακαρίτης σύζυγός της για την ανασκαφή.

Η ανακάλυψη του τάφου χάρισε στον Κάρτερ διεθνή φήμη τη δεκαετία του 1920. Έγινε επίτιμος πτυχιούχος του Πανεπιστημίου του Γέιλ, αλλά η πατρίδα του δεν τον τίμησε ποτέ, παρότι ο Τσαρλς Γούλεϊ χρίστηκε ιππότης για το έργο του στην Ουρ. Ο Χάουαρντ γινόταν απότομος και δεν έσκυβε το κεφάλι μπροστά στην εξουσία, δεν ήταν μέλος της ανώτερης τάξης – και υπήρχαν και οι ψίθυροι για τη σεξουαλικότητά του. Και μόνο το γεγονός πως ήταν ανύπαντρος και άτεκνος τον καθιστούσε ιδιόρρυθμο. Δεν ήταν προσωπικότητα του κατεστημένου, ούτε από εκείνους που οι αρμόδιοι θα ήθελαν να περιλάβουν στον κατάλογο της απονομής διακρίσεων.

Στην πραγματικότητα όμως, η δουλειά του στην Κοιλιάδα των Βασιλέων ήταν πρωτοφανής για τα δεδομένα της εποχής, και τα αρχεία που άφησε είναι περισσότερο περιεκτικά και ολοκληρωμένα από εκείνα κάθε προηγούμενης ανασκαφής, ενώ αποτελούν σημαντική συνεισφορά στην εξέλιξη της αρχαιολογίας. Πολλά από τα αντικείμενα που πήρε από τον τάφο εκτίθενται σήμερα σε διάφορα ξένα μουσεία, ωστόσο με προβληματίζει το γεγονός ότι ορισμένα από αυτά ίσως να βρίσκονται ακόμα στα ράφια ιδιωτικών συλλογών.

Η κατάρα του Τουταγχαμών

Σύμφωνα με έρευνα που διεξάχθηκε το 2019, σχεδόν το είκοσι τοις εκατό των Αμερικανών πιστεύει ότι «σίγουρα υπάρχουν φαντάσματα», ενώ ένα άλλο είκοσι πέντε τοις εκατό πιστεύει ότι «μάλλον υπάρχουν». Στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε έρευνα του 2018 οι τρεις στους πέντε ερωτηθέντες ισχυρίστηκαν ότι έχουν δει φάντασμα. Διάφορα μέντιουμ σε όλα τα μέρη του κόσμου γράφουν βιβλία, εμφανίζονται στην τηλεόραση και κάνουν συνεδρίες, άρα υπάρχει ακόμα ζήτηση για τον πνευματισμό, όπως υπήρχε και τη δεκαετία του 1920, όταν πάρα πολλές οικογένειες έχασαν δικούς τους στον Μεγάλο Πόλεμο ή στην επιδημία της Ισπανικής Γρίπης στα 1919-1920.

Η περιγραφή της επίσκεψης της Έβι στην Εταιρεία Ψυχικών Ερευνών βασίζεται σε μια επίσκεψη που έκανα εκεί εγώ, μετά τον θάνατο της μητέρας μου, πράγμα που μου είχε ζητήσει εκείνη να κάνω. Ο οργανισμός αυτός, που ιδρύθηκε το 1882, συνεχίζει μέχρι σήμερα να ερευνά τα ψυχικά φαινόμενα. Για περισσότερες πληροφορίες για το έργο τους, επισκεφθείτε τον διαδικτυακό τόπο spr.ac.uk.

Αν τα πνεύματα μπορούν να έρθουν σε επαφή μαζί μας από τον τάφο, μπορούν άραγε κάποια κακόβουλα πνεύματα να μας βλάψουν; Η Μαρί Κορέλι και ο σερ Άρθουρ Κόναν Ντόιλ μίλησαν για τους κινδύνους της «κατάρας του Τουταγχαμών» τη δεκαετία του 1920. Η ιδέα δεν ήταν καινούργια. Τον δέκατο ένατο αιώνα κυκλοφορούσαν πολλές ιστο-

ρίες για κατάρες σε αιγυπτιακούς τάφους, συμπεριλαμβανομένου και του παραμυθιού της Λουίζα Μεί Άλκοτ «Lost in a Pyramid: The Mummy's Curse [Χαμένος σε μια Πυραμίδα: Η κατάρα της Μούμιας]. Όταν η ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών έγινε πρωτοσέλιδη είδηση, αμέσως οι λαϊκές εφημερίδες –τα ταμπλόιντ–, που τους είχε απαγορευτεί η είσοδος στον τάφο λόγω της αποκλειστικής συμφωνίας του λόρδου Κάρναρβον με τους *Times*, ασχολήθηκαν μετά μανίας με αυτή την ιστορία.

Οι παράξενοι ή ανεξήγητοι θάνατοι ανθρώπων που είχαν επισκεφθεί τον τάφο μπορεί να φαίνονται πάρα πολλοί για να οφείλονται σε συμπτώσεις (υπήρξαν περισσότεροι θάνατοι απ' όσους περιέλαβα στο έργο), αλλά πρέπει να λάβετε υπόψη ότι εκείνα τα πρώτα χρόνια ξεναγήθηκαν στον τάφο δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι. Ένα στατιστικό στοιχείο που ίσως λέει πολλά είναι το ότι έξι από τους είκοσι έξι ανθρώπους που ήταν παρόντες κατά το επίσημο άνοιγμα του τάφου πέθαναν την επόμενη δεκαετία. Δύο από αυτούς –ο λόρδος Κάρναρβον και ο Μέρβιν Χέρμπερτ– πέθαναν εξαιτίας τσιμπήματος κουνουπιού, καθώς ο Μέρβιν υπέκυψε στην ελονοσία το 1929. Αν πιστέψετε ότι υπάρχει κάτι αλλόκοτο σχετικά με αυτό, εξαρτάται από την άποψή σας για τα πνεύματα και τις κατάρες. Ο Χάουαρντ Κάρτερ, ωστόσο, ήταν πάντα καυστικός σε ό,τι είχε να κάνει με την ιστορία της κατάρας. Εγώ άφησα το εν λόγω θέμα ανοιχτό, ώστε να αποφασίσει μόνος του ο αναγνώστης.

Εγκεφαλικά επεισόδια και κακώσεις

Μέχρι τη δεκαετία του 1980, η ακριβής διάγνωση των εγκεφαλικών κακώσεων και επεισοδίων ήταν δύσκολη, επειδή δεν υπήρχαν αξονικές και μαγνητικές τομογραφίες. Γι' αυτόν τον λόγο, όταν ένας ασθενής παρουσίαζε συμπτώματα εγκεφαλικού, οι γιατροί δεν μπορούσαν να καταλάβουν αν επρόκειτο για εγκεφαλική αιμορραγία, για κάποιο θρόμβο που εμπόδιζε την τροφοδότηση του εγκεφάλου με αίμα ή για κάποιο παροδικό ισχαιμικό επεισόδιο.

Στον 21ο αιώνα, όταν κάποιος ασθενής φτάνει στο νοσοκομείο με συμπτώματα εγκεφαλικού, γίνεται αμέσως τομογραφία, επειδή η αγωγή για κάθε τύπο εγκεφαλικού είναι εντελώς διαφορετική. Οι τομογραφίες δείχνουν το ακριβές σημείο του εγκεφάλου που έχει επηρεαστεί κι έτσι ο γιατρός μπορεί να πει ποιες εγκεφαλικές λειτουργίες θα υποστούν βλάβη, η ομιλία δηλαδή ή η χρήση της γλώσσας, η ισορροπία ή η όραση, και μπορεί να προσαρμόσει ανάλογα την αγωγή. Στον καιρό της Έβι, εστίαζαν στη γενική αποκατάσταση με φυσικοθεραπεία και λογοθεραπεία, όπως περιέγραψα εδώ.

Η μυθοπλαστική παρουσίαση της σύγχυσης και της ανάρρωσης της Έβι ύστερα από δυο εγκεφαλικά, το 1972 και το 1973, βασίζεται σε πληροφορίες μιας φυσικοθεραπεύτριας που εργάστηκε εκείνη την εποχή για την αποκατάσταση ασθενών. Δεν διαθέτω συγκεκριμένες πληροφορίες για τα προβλήματα υγείας που αντιμετώπισε η Έβι μετά το

τροχαίο και τα εγκεφαλικά που ακολούθησαν, όμως δημοσιεύματα στις κοινωνικές και κοσμικές στήλες των *Times* τη δείχνουν να απολαμβάνει μια πλήρη κοινωνική ζωή γύρω από το Κοινοβούλιο και τις υποδομές στα τέλη της δεκαετίας του 1930, και η ίδια περιέγραψε ότι δειπνούσε στο Σαβόι με τον Μπρογκκρέιβ κατά τη διάρκεια ενός βομβαρδισμού στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στα εγκαίνια της έκθεσης του Βρετανικού Μουσείου το 1972, παραχώρησε μια διαυγή συνέντευξη στους *Times*, αν και φαίνεται πολύ αδύναμη στις φωτογραφίες που τραβήχτηκαν εκείνη την ημέρα.

Στηρίζω το έργο της Εταιρείας Εγκεφαλικών Επεισοδίων από τότε που πέθανε πολύ νέα η μητέρα μου, το 2004, και ενδιαφέρομαι πολύ για την εξαιρετική πρόοδο που σημειώνουν επιστήμονες και γιατροί στη θεραπεία και την πρόληψη των εγκεφαλικών.

Όταν το 2013 η θεία μου Άννα υπέστη εγκεφαλικό το οποίο επηρέασε την ομιλία της, πήρε μια πλαστικοποιημένη πινακίδα που της έδωσαν και εξασκήθηκε διαβάζοντάς τη δυνατά, αποφασισμένη να μάθει ξανά να μιλάει. Ήταν ενενήντα χρόνων. Δεν κρατήθηκα λοιπόν και απέδωσα αυτή την ιστορία στην Έβι.

Η μνήμη αποτελεί ένα επαναλαμβανόμενο θέμα στο μυθιστόρημα αυτό, το οποίο στη βάση του είναι μια ιστορία αγάπης ανάμεσα στην Έβι και τον Μπρογκκρέιβ, και θέτει το εξής ερώτημα: Μπορείς να εξακολουθήσεις να αγαπάς κάποιον, όταν αυτός δεν θυμάται το κοινό σας παρελθόν και όταν ίσως έχει επηρεαστεί η προσωπικότητά του, εξαιτίας

αλλαγών που συνέβησαν στον εγκέφαλό του; Η βασισμένη στη δική μου εμπειρία απάντηση είναι πως τον αγαπάς περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Είμαι σίγουρη πως αυτό ίσχυε και στην περίπτωση της Έβι και του Μπρογκκρέιβ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Λονδίνο, Ιούλιος 1972

Ἦβι μισάνοιξε τα μάτια και εἶδε ἓναν ἡλικιωμένο ἄντρα καθισμένο σε ἀπόσταση μισοῦ μέτρου ἀπὸ αὐτήν. Εἶχε γκρίζα μαλλιά που αραίωναν στους κροτάφους, με μια τούφα στην κορυφή. Ἐκλεισε ξανά τα μάτια και κάτω ἀπὸ τα κλειστά βλέφαρά της εἶδε να χορεύουν λάμπεις και σκιές.

Ὅταν ἀνοίξε πάλι τα μάτια, ο ἄντρας ἦταν ἀκόμα ἐκεῖ. Πίσω ἀπὸ αὐτόν μπορούσε να διακρίνει ἓνα λευκό δωμάτιο και το τετράγωνο σχῆμα ἐνὸς παραθύρου.

«Επέστρεψες», της εἶπε, και στη φωνή του διακρινόταν ἓνας λυγμός.

Εκεῖνη προσπάθησε να εστιάσει το βλέμμα της που το θόλωνε το φως. Ο ἄντρας φορούσε γυαλιά με συρμάτινο σκελετό και τα μάτια του ἦταν κοκκινισμένα. Ἦταν ντυμέ-

νος με κοστούμι και γραβάτα. Η Έβι συνειδητοποίησε πως της κρατούσε το χέρι. Δηλαδή έβλεπε ένα χέρι να κρατάει το δικό της – το δικό της πρέπει να ήταν, αλλά δεν ένιωθε τίποτα, τα δάχτυλά της δεν αντιδρούσαν. Δεν ήταν καλό αυτό.

«Τοσοδούλα μου, σου συνέβη πάλι μια από εκείνες τις αναποδιές», της είπε ο άντρας. «Είσαι στο νοσοκομείο. Σ' έχουμε ξαναφέρει εδώ, μα κάθε φορά επιστρέφεις. Είμαι σίγουρος πως έτσι θα γίνει και τώρα». Η φωνή του έτρεμε. Είχε κλάψει.

Η Έβι κοίταξε τριγύρω. Στο άλλο της χέρι ήταν καρφωμένο ένα σωληνάκι που κρεμόταν από έναν ασκό γεμάτο διάφανο υγρό. Θυμήθηκε πως κι άλλοτε της είχαν βάλει κάτι τέτοιο.

Ποιος ήταν τούτος ο άντρας; Μήπως ο πατέρας της; Συνοφρυώθηκε. Μάλλον όχι. Ούτε γιατρός μπορούσε να είναι, γιατί δεν φορούσε λευκή ποδιά. Ίσως ήταν ο άντρας της.

«Ποιος...» η φράση βγήκε μισή από το στόμα της. Το θυμόταν κι αυτό. Έπρεπε να είχε πάθει... να δεις πώς το λένε... Εγκεφαλικό. Αλλόκοτη λέξη. Σκληρή. Τούτο το πράγμα τής παίρνει κομμάτια από το μυαλό και δεν της τα ξαναδίνει πάντα.

Ο άντρας της – αυτός ήταν, τώρα το θυμόταν. Ονομάζεται Μπογκρέιβ. Σερ Μπογκρέιβ Μποσάν. Της έλεγε τώρα πως μετά τις προηγούμενες αναποδιές συνερχόταν πάντα, αλλά της έλεγε ψέματα. Η Έβι θυμόταν τις εξουθενωτικές εβδομάδες αποκατάστασης και τους ανθρώπους που της μιλούσαν λες και ήταν κανένα παιδάκι. Κάθε φορά έπρεπε να μάθει από την αρχή να μιλάει και να περπατάει, κι ύστερα,

όταν επέστρεφε στο σπίτι της, δεν ένιωθε εντελώς ο εαυτός της, σαν να της έλειπε κάποιο κομμάτι.

Έκλεισε τα μάτια εξαντλημένη από τη σκέψη και μόνο του τι την περίμενε, και παραδόθηκε σ' έναν ύπνο βαθύ.

Η ώρα ήταν έξι παρά πέντε όταν ο Μπογκρέιβ έφυγε από τον θάλαμο. Η κόρη τους η Πατρίσια θα τον περίμενε στην είσοδο του νοσοκομείου στις έξι, θα είχε παρκάρει το αυτοκίνητό της σε σημείο όπου κανονικά απαγορεύεται η στάθμευση. Αν εκείνος αργούσε, θα την έδιωχναν. Τουλάχιστον, θα της έφερνε καλά νέα: Η Έβι είχε ανακτήσει τις αισθήσεις της. Ύστερα από δύο ημέρες. Ο Μπογκρέιβ στάθηκε μια στιγμή να φυσήξει τη μύτη του και να σκουπίσει τα μάτια του, προτού βγει από την περιστρεφόμενη τζαμένια πόρτα.

«Δόξα τω Θεώ!» είπε η Πατρίσια όταν άκουσε τα νέα. «Μίλησες με τον γιατρό; Τι γίνεται τώρα; Πότε θα αρχίσουν τη λογοθεραπεία; Και τη φυσικοθεραπεία;»

Ανυπόμονη πάντα, σαν τη μητέρα της, συλλογίστηκε ο Μπογκρέιβ και χαμογέλασε αχνά.

«Θ' αρχίσουν όποτε θωρήσουν ότι είναι έτοιμη. Ξέρεις πώς είναι αυτά».

«Αύριο θα έρθω μαζί σου. Δόξα τω Θεώ που συνήλθε. Σε γνώρισε;»

«Νομίζω», αποκρίθηκε εκείνος. «Ελπίζω».

«Λοιπόν, πέρασα από το διαμέρισμά σας. Πότισα τα λουλούδια και μάζεψα την αλληλογραφία. Υπήρχαν κάποια

γράμματα που προωθήθηκαν από το Φράμφιλντ. Τα έχω στο πίσω κάθισμα». Άναψε φλας και βγήκε στον δρόμο.

Ο Μπρογκρέιβ γύρισε και είδε το πάκο με τα γράμματα. Προσπάθησε να στραφεί και να τα πάρει, μα ένας πόνος στη μέση τον σταμάτησε. Καλύτερα να τα αφήσει ώσπου να φτάσουν στο σπίτι της Πατρίσια.

«Πρέπει να γυρίσω σύντομα σπίτι μου, για να σας αφήσω στην ησυχία σας εσένα και τον Μάικλ», είπε.

«Ανοησίες, μπαμπά. Ούτε που να τ' ακούω. Θα μείνεις μαζί μας μέχρι να πάρει εξιτήριο η μαμά. Ξέρεις πως μόνος σου είσαι ανίκανος να φροντίσεις τον εαυτό σου».

Ανίκανος; Σκέφτηκε ο Μπρογκρέιβ. *Αυτό είναι άδικο.* «Η κυρία Τζάρολντ κάνει το καθάρισμα και την μπουγάδα και είμαι σίγουρος πως θα μου ετοιμάζει έναν δίσκο με το βραδινό μου». Η φωνή του έσβησε. Δεν τον ενθουσίαζε η ιδέα να τρώει μόνος του μπροστά στην τηλεόραση. Φαντάστηκε τον εαυτό του να ξεπλένει τα πιάτα κι ύστερα να πίνει ένα ουίσκι παρακολουθώντας τις ειδήσεις των δέκα, κι η εικόνα τον στενοχώρησε. Μπα. Ίσως έμενε λίγο ακόμα με την Πατρίσια και τον Μάικλ – αν τον ήθελαν.

Όσο η Πατρίσια ετοιμάζε το βραδινό, εκείνος κάθισε στο τραπέζι της κουζίνας και άνοιξε τα γράμματα. Ο λογαριασμός του ρεύματος, μια ενημερωτική επιστολή από την τράπεζα, οι προσκλήσεις τους για ένα επίσημο γεύμα στη Βουλή των Κοινοτήτων... Ένα γράμμα που απευθυνόταν στην Έβι είχε αιγυπτιακό γραμματόσημο και είχε σταλεί στο εξοχικό τους στο Φράμφιλντ, που το είχαν πουλήσει πριν από έναν χρόνο. Ύστερα από έναν στιγμιαίο δισταγμό, το άνοιξε.

«Αγαπητή λαίδη Μποσάν», άρχιζε το γράμμα. Είχε το λογότυπο ενός πανεπιστημίου του Καΐρου κι από κάτω, γραμμένο με γραφομηχανή, το εξής: «Δρ Άνα Μανσούρ, Τμήμα Αρχαιολογίας». Ο Μποργκρέιβ το διάβασε.

Πρόσφατα, ανακαλύψαμε σε μια ανασκαφή στη Σακκάρα τον τάφο ενός αρχαίου Αιγύπτιου ονόματι Μάγια. Όπως είμαι σίγουρη ότι γνωρίζετε, ήταν ο υπεύθυνος για την προετοιμασία του ενταφιασμού πολλών βασιλέων της 18ης Δυναστείας και έχει αφήσει λεπτομερείς σημειώσεις τις οποίες μεταφράζουμε με τους συνεργάτες μου στο τμήμα μου.*

Μας έχουν μπερδέψει ορισμένες σημαντικές «ανωμαλίες» ανάμεσα στα αντικείμενα που ο Μάγια αναφέρει ότι τοποθέτησε στον νεκρικό θάλαμο του Τυταγαχμών απ' τη μια, και στις λεπτομερείς καταγραφές για την ανασκαφή που άφησε ο Χάουαρντ Κάρτερ τη δεκαετία του 1920, από την άλλη. Καθώς είστε το μοναδικό επιζών άτομο που ήταν παρόν κατά το άνοιγμα του θαλάμου, θα ήθελα πολύ να είχα την ευκαιρία να σας θέσω ορισμένες ερωτήσεις. Μπορώ να έρθω στο Λονδίνο όσο πιο σύντομα σας βολεύει.

Ο Μποργκρέιβ άφησε το γράμμα κι έτριψε το μέτωπό του. Πριν από τούτο το τελευταίο εγκεφαλικό, η Έβι θα

* Τμήμα της νεκρόπολης της Μέμφιδας, σε απόσταση είκοσι τεσσάρων χιλιομέτρων από το Κάιρο.

χαιρόταν να μιλήσει με τη δρα Μανσούρ, ήταν σίγουρος. Είχε πολλές γνώσεις γύρω από την αιγυπτιολογία γενικά και ήξερε τα πάντα για την ανακάλυψη του τάφου του Του-ταγχαμών το 1922 – ανασκαφή που είχε χρηματοδοτήσει ο πατέρας της, ο μακαρίτης κόμης του Κάρναρβον.

Τι όμως εννοούσε με τη λέξη «ανωμαλίες» η δρ Μανσούρ; Οι καταγραφές δεν θα ταίριαζαν ποτέ, ύστερα από τρεις χιλιετίες. Εξάλλου, υποτίθεται πως είχαν σημειωθεί συλήσεις του τάφου στα αρχαία χρόνια. Εκτός αυτού, το 1922 όλοι έπαιρναν και κάποιο σουβενίρ από τον τάφο. Στο μυαλό του ήρθε το χρυσό δοχείο που η Έβι είχε κρατήσει ως αναμνηστικό από τον τάφο – ένα αντικείμενο που περιείχε κάποια αλοιφή, η οποία βρομοκοπούσε. Αυτό σίγουρα δεν εμφανιζόταν στον κατάλογο του Χάουαρντ.

Εκείνος όμως τι έπρεπε να απαντήσει σ' αυτό το γράμμα; Κοίταξε την ημερομηνία. Είχε γραφτεί τον Απρίλιο, πριν από τρεις μήνες δηλαδή. Μάλλον δεν υπήρχε λόγος βιασύνης. Οι επιστημονικές μελέτες έκαναν χρόνια να ολοκληρωθούν. Θα περίμενε λοιπόν να γίνει καλύτερα η Έβι, για να απαντήσει η ίδια.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το βιβλίο αυτό είναι αφιερωμένο στην Karen Sullivan, εκδότρια των Orenda Books και μια από τις καλύτερές μου φίλες. Αυτή μου πρότεινε να γράψω για τον Τουταγχαμών, διάβασε και σχολίασε ένα πρώτο σχεδιάσμα, με συμβούλευσε για τη δομή του έργου κι ύστερα διάβασε και σχολίασε την τελική εκδοχή, ενθαρρύνοντάς με όποτε χρειαζόταν. Υπήρξε πάντα ένα αναντικατάστατο δεύτερο βλέμμα για όλα μου τα μυθιστορήματα, αλλά τούτη τη φορά ξεπέρασε τον εαυτό της.

Η Lucia Macro, η επιμελήτριά μου στη Νέα Υόρκη (πώς μου αρέσει να το λέω αυτό!) επηρέασε επίσης πολύ την κατεύθυνση που πήρε το μυθιστόρημα, με τα πνευματώδη μείλ της και τις σοφές διορθώσεις της. Όλο το προσωπικό στην William Morrow επιδεικνύει απόλυτο επαγγελματισμό και ταυτόχρονα είναι θερμό και προσιτό. Απέραντες ευχαριστίες στους Liate Stehlik, Asante Simons, Anmelia Wood, Danielle Bartlet, Sophie Normil, Jennifer Hart, Jean Mari Kelly και

Jessica Rozler. Η διορθώτριά μου Kim Lewis εντόπισε ορισμένα κραυγαλέα ατοπήματα στο χειρόγραφο, πράγμα για το οποίο της είμαι απίστευτα ευγνώμων. Και η Diahann Sturge έκανε θαυμάσια δουλειά στον σχεδιασμό του βιβλίου.

Χαίρομαι πολύ που οι Vivien Green, Gaia Banks και Alba Arnau της Sheil Land Associates βρίσκονται δίπλα μου και με στηρίζουν. Η Vivien με εκπροσωπεί τα τελευταία είκοσι ένα χρόνια κι ελπίζω να το κάνει για πολλά ακόμα. Λατρεύω τον ενθουσιασμό και το ταλέντο της ομάδας της Avon UK: Οι Molly Walker-Sharp, Ellie Pilcher, Oli Malcolm, Helen Huthwaite και Phoebe Morgan είναι σπινθηροβόλοι «άνθρωποι των ιδεών» και η συνεργασία μαζί τους είναι σκέτη απόλαυση.

Σε κάθε μου μυθιστόρημα, χρειάζομαι και διαφορετικούς ειδικούς για να ελέγξουν τα πραγματολογικά στοιχεία. Τούτη τη φορά θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τη Linda Jones, που εργάστηκε ως φυσικοθεραπεύτρια με ασθενείς οι οποίοι υπέστησαν εγκεφαλικό τη δεκαετία του 1970, και συνέβαλε πολύ στον τρόπο με τον οποίο χειρίστηκα αυτά τα σημεία. Η Tara Draper-Stumm έλεγξε τις αιγυπτιαολογικές αναφορές και έκανε κάποιες χρήσιμες προσθήκες. Ο Ralph Atkins έλεγξε τις αναφορές στα αυτοκίνητα-αντίκες. Η Rosie de Guzman αποσαφήνισε μερικά σημεία για τις υποδρομίες. Κι ο David Boyle, ένας από τους ανθρώπους με τις περισσότερες γνώσεις που ξέρω, διάβασε ολόκληρο το κείμενο, ώστε να διασφαλίσουμε ότι είναι ιστορικά ακριβές. Ωστόσο, αν παρεισέφρησαν οποιαδήποτε λάθη, τονίζω πως η ευθύνη βαραίνει αποκλειστικά εμένα.

Στέλνω άπειρη αγάπη στη συνταξιδιώτισσά μου Louise Kerr, που ήρθε μαζί μου στην Αίγυπτο – είναι πάντα η τέλεια σύντροφος για περιπέτειες. Ευχαριστώ επίσης τον Richard Hughes που με συνόδευσε σε μια ερευνητική εκδρομή στο Χάικλιρ, στην οποία απολαύσαμε και κοκτέιλ στον κήπο μια υπέροχη καλοκαιρινή μέρα. Την αγάπη μου ακόμα στην Tracy Rees που διάβασε το τελικό χειρόγραφο και έκανε υποδείξεις, καθώς και στον θαυμάσιο φίλο μου Lor Bingham για την έρευνα και την υποστήριξη στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Στο πέραςμα του χρόνου, γνώρισα πολλούς Βρετανούς bloggers. Είναι όλοι τους γεμάτοι ζωντάνια και τους ενώνει η αγάπη τους για το διάβασμα. Με εκπλήσσει διαρκώς η δουλειά τους αναφορικά με τις κριτικές και τις αξιολογήσεις, και ο τρόπος που τις προωθούν. Τους ευχαριστώ πάρα πολύ, όπως πάντα.

Αυτή τη φορά θέλω να ευχαριστήσω επίσης τους Αμερικανούς που έχουν blog και podcast και με καλοδέχτηκαν στους διαδικτυακούς τόπους τους: τους Ashley Hasty του Hasty Book List, Sharlene Martin Moore και Bobbi Dumas του Romance of Reading, Tammy Meadal Underhill του Peace Love Books, Kristy Barrent του Novel Bee, Cindy Burnett του Thoughts from a Page, Hank Garner του Author Stories, Michelle Marie Dunton Cronauer, Melody Hawkins του Oh the Books She Will Read, Victoria Wood του BiblioLifestyle, Barbara Boss του Women Writers, Women's Books και τους «bookstagrammers» που είναι πάρα πολλοί για να τους αναφέρω ονομαστικά. Είμαι ευγνώμων σε όλους σας.

Ευχαριστώ επίσης την Historical Writers Association, και ιδίως τους Imogen Robertson και Frances Owen, για τη γενναιόδωρη υποστήριξή τους, καθώς και την Historical Novel Society στον οποίο τα θαυμάσια συνέδρια γνωρίζεσαι με άλλους συγγραφείς ιστορικών μυθιστορημάτων.

Στην εποχή του Covid-19, οι φιλίες είναι πιο σημαντικές από κάθε άλλη φορά. Στέλνω λοιπόν την αγάπη μου σε όλους τους φίλους, συγγραφείς και μη, που βοήθησαν ώστε αυτοί οι μήνες να περάσουν πιο γρήγορα. Και στον Karel Bata. Δεν ξέρω άλλον άνθρωπο με τον οποίο θα προτιμούσα να περάσω την περίοδο του εγκλεισμού.